

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA EKOLOGIK ONG VA MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARINING O'RNI

Abdunazarova Zebiniso Xudoyshukurovna

*Termiz davlat pedagogika
instituti o'qituvchisi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarda ekologik ong va madaniyatni shakllantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) o'rni tahlil qilinadi. Zamonaviy pedagogik jarayonda raqamli texnologiyalar orqali ekologik bilimlarni yetkazish, interfaol o'quv muhitini yaratish, shuningdek, o'quvchilarning ekologik muammolarga nisbatan mas'uliyatli munosabatini shakllantirish imkoniyatlari ochib beriladi. Maqolada amaliy tajriba asosida ilg'or uslublar va samarali vositalar tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ekologik ong, ekologik madaniyat, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim, interfaol usullar.

Аннотация

В данной статье анализируется роль информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в формировании экологического сознания и культуры у учащихся начальных классов. Раскрываются возможности передачи экологических знаний с помощью цифровых технологий в современном педагогическом процессе, создания интерактивной образовательной среды, а также формирования у школьников ответственного отношения к экологическим проблемам. В статье описываются передовые методы и эффективные средства на основе практического опыта.

Ключевые слова: начальное образование, экологическое сознание, экологическая культура, информационно-коммуникационные технологии, цифровое обучение, интерактивные методы.

Annotation

This article analyzes the role of information and communication technologies (ICT) in shaping environmental awareness and culture among primary school students. It explores the possibilities of delivering environmental knowledge through digital technologies within the modern educational process, creating an interactive learning environment, and fostering students' responsible attitudes toward environmental issues. The article describes advanced methods and effective tools based on practical experience.

Keywords: primary education, environmental awareness, environmental culture, information and communication technologies, digital learning, interactive methods.

Kirish

Bugungi kunda ekologik muammolar global miqyosda dolzarb masalaga aylangan. Aholining ekologik madaniyati va mas'uliyatini shakllantirish, ayniqsa, ta'lim tizimining ilk bosqichlaridan boshlanishi zarur. Boshlang'ich sinf o'quvchilari — bu jamiyatning ertangi kunini belgilovchi avlod bo'lib, ularda ekologik ong va madaniyatni shakllantirish erta yoshdan amalga oshirilsa, bu barqaror rivojlanish uchun mustahkam poydevor bo'la oladi.

Shu nuqtai nazardan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning samaradorligini oshiruvchi muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Global miqyosda yuzaga kelayotgan ekologik muammolar — atmosfera ifloslanishi, iqlim o'zgarishi, chiqindilar muammosi, suv va tuproqning ifloslanishi — insoniyatdan ekologik ong va mas'uliyatning yuqori darajada bo'lishini talab qilmoqda. Inson faoliyati bilan bog'liq ekologik inqirozlarning oldini olish va barqaror rivojlanishga erishish uchun ekologik ta'lim-tarbiyani erta yoshdan boshlash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ekologik xavfsizlik, atrof-muhitni muhofaza qilish, yoshlarning ekologik ongini oshirishga qaratilgan qarorlari va "Yashil makon" umumxalq loyihasi bu boradagi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanini ko'rsatadi. Shu boisdan, yosh avlod — ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ong va madaniyatni shakllantirish ta'lim-tarbiya tizimining muhim vazifasiga aylangan.

Boshlang'ich ta'lim bu borada alohida o'rin tutadi. Bu davrda bolalarda dunyoqarash, ijtimoiy va tabiiy muhitga munosabat shakllanadi, ongli xatti-harakatlar, me'yor va qadriyatlar poydevori qo'yiladi. Shunday ekan, boshlang'ich maktab yoshida ekologik bilimlar, tabiatga mehr va mas'uliyatli munosabatni rivojlantirish, ularni ongli tarzda muhofaza qilish zarurati mavjud.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga chuqur kirib kelmoqda. Pedagogik jarayonda raqamli vositalardan foydalanish orqali o'quvchilarning ekologik bilimlarni egallashi, ularni anglab yetishi va amaliyotda qo'llashi imkoniyati kengaymoqda. Ayniqsa, AKT vositalari orqali ta'lim jarayonini vizual, interfaol, eshitish va tajriba asosida tashkil etish o'quvchilarda ekologik tafakkur va madaniyatni samarali shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimedia darslari, interfaol o'yinlar, ekologik loyihalar, onlayn testlar va virtual ekskursiyalar orqali ekologik ta'limni yanada qiziqarli, ta'sirchan va samarali qilish mumkin. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning tabiatga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda ekologik ong va madaniyatni shakllantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tutgan o'rni, ulardan foydalanish samaradorligi, mavjud imkoniyatlar va pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, AKT vositalari yordamida o'quvchilarning ekologik savodxonligini oshirish yo'llari va amaliy misollar orqali ko'rsatib beriladi.

Asosiy qism

1. Ekologik ong va madaniyat tushunchalari

Ekologik ong — bu tabiat va inson o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish, uni anglash, muhofaza qilishga intilish demakdir. Ekologik madaniyat esa — ekologik bilim, ko'nikma, ong va amaliy faoliyat birligi sifatida namoyon bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bu tushunchalarni shakllantirish uchun o'quv jarayoniga yangi yondashuvlar zarur.

2. AKT vositalarining ekologik ta'limdagi afzalliklari

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida:

Virtual laboratoriyalar orqali ekologik tajribalar o'tkazish mumkin;

Multimedia darslar yordamida vizual va eshitish orqali ekologik mavzularni yanada ta'sirchan o'rganish ta'minlanadi;

Elektron o'quv qo'llanmalar ekologik bilimlarni interfaol usulda egallashga xizmat qiladi;

Onlayn viktorinalar, ekologik o'yinlar o'quvchilarni jalb qiladi va rag'batlantiradi.

3. Amaliy misollar

Boshlang'ich sinflarda quyidagi AKT vositalari ekologik ta'limga joriy etilishi mumkin:

“Piktochart” orqali ekologik infografikalar tayyorlash;

“Wordwall”, “Kahoot”, “Quizizz” kabi platformalarda ekologik testlar o'tkazish;

YouTube va boshqa video platformalarda ekologik animatsiyalarni ko'rsatish;

Mahalliy muhitni o'rganish uchun Google Earth kabi vositalardan foydalanish.

4. Pedagogik yondashuvlar

AKT yordamida ekologik ta'limni tashkil etishda quyidagi innovatsion metodlar qo'llanilishi mumkin:

Loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning): o'quvchilar kichik ekologik loyihalarni tayyorlaydi (masalan, “Mening maktabimda chiqindisiz kun”).

Kuzatuv asosida o'rganish: o'quvchilar ekologik holatni suratga olib, slayd tayyorlashadi.

Teskari aloqa va refleksiya: raqamli so'rovnoma va muhokamalar orqali o'quvchilar fikrini o'rganish.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekologik ong va madaniyatini shakllantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy vositalar yordamida nafaqat ekologik bilimlar, balki o'quvchilarda mas'uliyat, tabiatga mehr, mustaqil fikrlash, va atrof-muhitga ongli munosabat shakllanadi. Kelajakda ekologik madaniyatli jamiyatni barpo etish — bugungi maktabning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda atrof-muhit muammolarining tobora murakkablashib borayotgani, insoniyat faoliyatining ekologik muvozanatga ta'siri kuchayayotgani ekologik ta'lim va tarbiyaning dolzarbligini keskin oshirmoqda. Xususan, ekologik muammolarning ildiziga qarshi kurashish — ya'ni, fuqarolarda ekologik ong va madaniyatni shakllantirish orqali ularning ongli xatti-harakatlariga ta'sir etish eng samarali yo'l sifatida e'tirof etilmoqda. Bunda boshlang'ich ta'lim muhim bosqich sifatida ko'riladi, chunki aynan shu davrda bolada dunyoqarash, qadriyatlar tizimi va shaxsiy mas'uliyat hissi shakllanadi.

Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan ilmiy-nazariy va amaliy tahlillar asosida quyidagi **asosiy xulosalarga** kelindi:

1. Ekologik ong va madaniyatni shakllantirish — bu faqat bilim berish emas, balki ongli munosabat, mas'uliyat va faol ishtirokni rivojlantirish jarayonidir. Boshlang'ich sinf o'quvchisiga ekologik tushunchalarni sodda, hayotga yaqin, qiziqarli va ta'sirli tarzda yetkazish orqali ijobiy natijalarga erishish mumkin.

2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ekologik ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Multimedia darslari, virtual ekskursiyalar, ekologik o'yinlar, interfaol testlar va loyihaviy ishlanmalar o'quvchilarda nafaqat bilim, balki amaliy ko'nikmalar va ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. AKT vositalari orqali o'quv jarayoni qiziqarli, interfaol, ko'rgazmali va mustahkam bilimga asoslangan bo'ladi. Bu esa ekologik ta'limda faollik, izlanish, refleksiya, ijtimoiy faol ishtirok kabi zaruriy kompetensiyalarni rivojlantiradi.

4. Pedagog AKT'ni faqat texnik vosita emas, balki ta'lim-tarbiyaning asosiy strategik resursi sifatida ko'rishi kerak. Axborot texnologiyalaridan foydalanish faqat bilim berish vositasi bo'lib qolmasdan, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish, muammoga yechim topish kabi hayotiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

5. Amaliy tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, boshlang'ich sinf o'quvchilariga mo'ljallangan ekologik darslar — agar zamonaviy metodlar va raqamli vositalar bilan boyitilsa — nafaqat samaradorlik, balki bolalarda tabiatga mehr, ehtiyotkorlik, ongli munosabat kabi axloqiy sifatlarning ham rivojlanishiga xizmat qiladi.

6. "Raqamli avlod" vakillari — ya'ni hozirgi o'quvchilar — texnologiyaga moslashtirilgan ta'limga nisbatan ko'proq qiziqish bildiradi. Shunday ekan, ekologik

ta'limni aynan raqamli muhitda tashkil etish bu avlodga mos, zamonaviy, samarali yondashuv hisoblanadi.

Tavsiya va takliflar

Boshlang'ich maktablar uchun ekologik ta'limga oid **interfaol, multimedia asosidagi raqamli resurslar bazasini yaratish;**

O'qituvchilarni ekologik ta'lim va AKT integratsiyasiga oid **malaka oshirish kurslari bilan muntazam ta'minlash;**

Har bir hududga mos **mahalliy ekologik muammolar asosida loyihaviy darslar tizimini ishlab chiqish;**

O'quvchilar ishtirokida **virtual ekologik laboratoriyalar, online ekoklublar, ekologik viktorinalar** tashkil etish;

Ta'lim-tarbiya jarayonida AKT'ni qo'llash samaradorligini baholash bo'yicha **monitoring tizimini joriy etish.**

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedova N.T. *Ekologik tarbiya asoslari*. – T.: O'zbekiston, 2019.
2. Saidova N.M. *Boshlang'ich ta'limda integratsiyalashgan yondashuvlar*. – T.: Fan, 2020.
3. Qodirova D.Sh. *Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar*. – T.: Ilm Ziyos, 2021.
4. 5. 3.X. Абдуназарова (2024). Tabiiy Fanlarni O'qitishda O'quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O'ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3), 123-129.
5. 6. Abdunazarova, Z. (2024). The Content Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In The Formation Of Ecological Thinking Of Primary Class Students In The Teaching Of Natural Sciences. *News Of The Nuuz*, 1(1.6.1), 43-45. <https://doi.org/10.69617/Nuuz.V1i1.6.1.3664>
6. 7. Abdinazarova Zebiniso Khudoyshukurovna, . (2024). Pedagogical Significance Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In Forming Ecological Thinking In Primary Class Natural Science Lessons. *International Journal Of Pedagogics*, 4(04), 95–97. <https://doi.org/10.37547/Ijp/Volume04issue04-18>
7. 8. Abdinazarova Zebiniso Khudoyshukurovna, & Kasimov Shavkat Urolovich.(2022). Main Tasks Of Moral Education And The Role Of Youth in life. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(4), 547–551.
8. Abdunazarova, Z. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students'ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.

9. Al-Buxoriy, Imom Ismoil. Hadis. Al jome' as-sahih. 4-kitob. - T.: - Qomuslar bosh tahririyati, 1997.- 528 b.
10. At-Termiziy, Abu Iso. Ash shamoil an-nabaviya.- T.: Cho'lpon, 1993. -112b.
11. Avazov Sh. Maktabda ekologik tarbiya.-Toshkent: O'qituvchi, 1992. 62 b.
12. Zebiniso Abdunazarova. (2023). Formation Of The Components Of Ecological Thinking In Primary Class Students. *Emergent: Journal Of Educational Discoveries And Lifelong Learning (Ejedl)*, 4(07), 4–9.
13. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students' Ecological Thinking In The Teaching of natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.
14. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities of forming Students' Ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.
15. Абдуназарова Зебинисо Формирование экологического мышления У Учащихся Начальных Классов "Экономика И Социум" 11(114) 2023
16. Абдуназарова, З. Х. (2024). Tabiiy Fanlarni O'qitishda O'quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O'ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3 (1)), 123-129
17. Z.X. Abdunazarova (2024). Boshlang'Ich Sinf O'quvchilarida Ekologik Tafakkurni Shakllantirishning Falsafiy Xususiyatlarini Takomillashtirish Ahamiyati. *Inter Education & Global Study*, (8), 342-348.
18. Абдуназарова З.Х. (2023). Формирование Экологического Мышления У Учащихся Начальных Классов. *Экономика И Социум*, (11 (114)-1), 486-489.
19. Z.X. Abdunazarova (2024). Boshlang'Ich Sinf O'quvchilarida Ekologik Tafakkurni Shakllantirishning Falsafiy Xususiyatlarini Takomillashtirish Ahamiyati. *Inter Education & Global Study*, (8), 342-348.
20. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students' Ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83. Retrieved From
21. З.Х. Абдуназарова (2024). Tabiiy Fanlarni O'qitishda O'quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O'ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3), 123-129.
22. Abdunazarova Zebiniso Khudoyshekurovna, . (2024). Formation Of Ecological Thinking In Teaching Natural Sciences. *International Journal Of Pedagogics*, 4(04), 91–94.
23. Abdunazarova, Z. (2024). The Content Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In The Formation Of Ecological Thinking Of Primary Class Students In The Teaching Of

- Natural Sciences. *News Of The Nuuz*, 1(1.6.1), 43-45.
<https://doi.org/10.69617/Nuuz.V1i1.6.1.3664>
24. Абу Али Ибн Сина Избранное В 2-х томах . Восточная философия (ал-Хикма ал - машрикийя) Руководство по философии (Китаб ал - хидая) Трактат об определениях (ар-Рисала фи-л-худуд) Трактат об этике (ар-Рисала фи-лахлак) . Душанбе – Ашгабат.: Культурный центр Посольства ИРИ в Туркменистане - 2003.,
25. Форобий Абу Наср Фозил одамлар шахри. - Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси, 1993.
26. Abdunazarova, Z. . (2025). Qadimgi manba “avesto” dadagi tabiat haqidagi falsafiy qarashlarining MONIYATI. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 4(5), 37–41. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/zdpp/article/view/71651>
27. Abdunazarova, z. (2025). Ekologik madaniyatni shakllantirishda qadriyatlarning falsafiy qarashlari va o'rnini. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(3), 16-21.
28. Abdunazarova, z. (2025). Sharq allomalarining tabiat haqidagi falsafiy fikrlari. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 2(2), 158-169.
29. Abdunazarova, Z., & mamanazarova, f. (2025). Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga qo'yiladigan malaka talablari. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 2(2), 106-110.
30. Abdunazarova, Z. (2025, February). Boshlang 'ich sinflarda tabiiy fanlarni o 'qitishda ta'lim falsafasi. In *conference on the role and importance of science in the modern world* (Vol. 2, No. 2, pp. 276-281).
31. Abdunazarova, z. (2024). Tabiiy fanlarni o 'qitishda boshlang 'ich sinf o 'quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda o 'rta osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanish mazmuni. *News of the nuuz*, 1(1.6. 1), 43-45.
32. Abdunazarova, Z. (2025, February). Boshlang 'ich sinflarda tabiiy fanlarni o 'qitishda ta'lim falsafasi. In *conference on the role and importance of science in the modern world* (Vol. 2, No. 2, pp. 276-281).
33. Abdunazarova, Z. (2025). Ekologik madaniyatning ma'naviy madaniyat tizimidagi o'rnini. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 4(8), 78-84.